

รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมสมัยใหม่:
กรณีศึกษาพระสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*

Buddhist Propagation in Modern Society: A Case Study of
Monks in Northeastern Thailand

พระถวัลย์ โชติโย (หาญไชยชนะ), พระครูศรีพุทธธิปัตต์ (ดาวสยาม กล้าลอด)
และพระครูปริยัติพัฒนบัณฑิต (มิตร วันยาว)
Phra Thawan Chotiyo (Hanchaina), Phrakhru Sri Phutthibandit (Daosayam Klalod)
and Phrakhru Pariyattipatthanbandit (Mit Wanyao)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: tawan.ha2567@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในคัมภีร์พระพุทธศาสนา 2) ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมสมัยใหม่ 3) เสนอรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมสมัยใหม่ของคณะสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์ 5 รูป นักวิชาการศาสนา 5 คน ผู้นำชุมชน 5 คน ประชาชนชาวบ้าน 5 คน และประชาชน 10 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 30 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือการนำหลักธรรมที่พุทธเจ้าตรัสรู้ไป สอนสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ โดยเริ่มจากพุทธเจ้าแสดงธรรมครั้งแรกแก่ปัญจวัคคีย์ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน พระพุทธเจ้าส่งสาวกออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งแรก 60 รูป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุเคราะห์แก่สัตว์โลกและเพื่อประโยชน์สุขของมหาชน สำหรับหลักการและวิธีการที่พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวกใช้เผยแผ่พระพุทธศาสนา คือการเข้าถึงหาบุคคลแล้วเลือกสอนธรรมที่เหมาะสมกับจริตแต่ละคน

*ได้รับบทความ: 20 สิงหาคม 2567; แก้ไขบทความ: 11 มกราคม 2568; ตอรับตีพิมพ์: 22 มกราคม 2568

Received: August 20, 2024; Revised: January 11, 2025; Accepted: January 22, 2025

2. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมสมัยใหม่ พบว่า มีหลายรูปแบบที่พระสงฆ์เลือกใช้เพื่อให้เกิดความเหมาะสม ความทันสมัย และเพื่อเป็นทางเลือกสำหรับบุคคลที่ต้องการรู้ธรรม จึงมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปของหนังสือ บทความ การเทศน์ การอบรมสั่งสอน การบรรยายธรรม การเผยแผ่ผ่านทางโทรทัศน์ ยูทูบ เว็บไซต์ และการเผยแผ่ในรูปสังคมสงเคราะห์ โดยการสร้างอาชีพ ปลูกป่า สร้างแหล่งน้ำ สร้างชุมชนสันติ สร้างศูนย์ปฏิบัติธรรม เป็นต้น

3. รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมสมัยใหม่ของคณะสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยเสนอรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 4 รูปแบบ คือ 1) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบพัฒนาชุมชน 2) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบวัฒนธรรมประเพณี 3) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบการสื่อสารเชิงพุทธ 4) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบการสงเคราะห์

คำสำคัญ: การเผยแผ่พระพุทธศาสนา; สังคมสมัยใหม่; พระสงฆ์

Abstract

This research aims to 1) study the propagation of Buddhism as found in Buddhist scriptures; 2) study the dissemination of Buddhism in modern society; and 3) propose a model for the dissemination of Buddhism in modern society by the monastic community in Northeastern Thailand. The research is qualitative, using tools such as in-depth interviews and group discussions. Key informants include 5 monks, 5 religious scholars, 5 community leaders, 5 local sages, and 10 laypeople, totaling 30 participants. The data was analyzed descriptively.

The research results are as follows:

1. The propagation of Buddhism as found in Buddhist scriptures involves teaching the Dhamma that the Buddha attained to liberate sentient beings from suffering. It began with the Buddha's first sermon to the Pañcavaggiya in the Deer Park at Isipatana. The Buddha initially sent 60 disciples to spread Buddhism with the goal of benefiting and bringing happiness to the masses, the principle and method used by the Buddha and his monastic disciples is to meet people and choose to teach them the Dharma that suits their temperament.

2. The dissemination of Buddhism in modern society has taken many forms, adapted by monks to suit contemporary needs and to provide options for those seeking

to learn the Dhamma. Buddhism is disseminated through books, articles, sermons, teachings, Dhamma lectures, and through modern media such as television, YouTube, websites, as well as through social welfare activities like vocational training, reforestation, water source creation, peaceful community building, and the establishment of meditation centers.

3. The model for disseminating Buddhism in modern society by the monastic community in Northeastern Thailand proposed in this research includes four approaches: (1) Community development through the propagation of Buddhism, (2) Propagation of Buddhism through cultural traditions, (3) Buddhist communication dissemination, and (4) Propagation of Buddhism through charitable activities.

Keywords: Propagation of Buddhism; modern society; monks

1. บทนำ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นหัวใจสำคัญของการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา เมื่อใดยังมีการเผยแผ่ศาสนาก็แสดงว่าศาสนายังดำรงอยู่ หลังจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงตรวจดูสัตว์โลกว่าใครเป็นผู้มีปัญญาสามารถรู้ธรรมอันลึกซึ้งได้ ครั้งแรกพุทธองค์ทรงปรารภถึงอาหารดาบสและอุทกดาบส ผู้มีปัญญา มีกิเลสเบาบาง สามารถจะรู้ธรรมอันลึกซึ้งได้ แต่ท่านทั้งสองได้สิ้นชีพแล้ว หลังจากนั้นพุทธองค์ทรงดำริถึงปัญจวัคคีย์ ซึ่งเป็นผู้มีอุปการคุณแก่พุทธองค์และเป็นผู้มีปัญญาสามารถบรรลุธรรมได้ พุทธองค์จึงเสด็จไปโปรดปัญจวัคคีย์ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน โดยแสดงธรรมครั้งแรกโปรดปัญจวัคคีย์ ได้แก่ อัญญาโกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ จนอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมและขอบวชในพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงประทานอุปสมบทให้ด้วยวิธี “เอหิภิกขุอุปสัมปทา” อัญญาโกณฑัญญะ จึงได้เป็นพระอริยสงฆ์องค์แรกในพระพุทธศาสนา ต่อมาพระวัปปะ พระภัททิยะ พระมหานามะ และพระอัสสชิ ก็ได้ดวงตาเห็นธรรม และได้อุปสมบทตามลำดับ (กองบริหารงานทรัพยากรบุคคล, 2567)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระพุทธองค์ทรงเผยแผ่ศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงมีแบบอย่างและแนวทางในการสอนที่แยบยลก่อนที่จะแสดงธรรมโปรดเวไนยสัตว์ พุทธองค์จะวิเคราะห์เหตุปัจจัย สภาพความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อม จารีตประเพณี อุปนิสัย ระดับสติปัญญา และการสอนหรือการสนทนาแต่ละครั้งผู้ฟังย่อมได้บรรลุผลบารมีถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึงที่ระลึกบ้าง ตามบุญบารมีหรืออินทรีย์ของแต่ละบุคคลที่แก่กล้าไม่เท่ากันเพราะทรงเป็นผู้ที่พร้อมไปด้วยคุณสมบัติของนักเผยแผ่และพุทธวิธีในการสอนอย่างครบถ้วนจึงได้รับการยกย่องว่า สตถาเทวมนุสสานํ ทรงเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2544)

พระพุทธองค์ทรงจำพรรษาแรกที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน และพระพุทธองค์เผยแผ่พระพุทธศาสนาจนได้สาวกจำนวน 60 รูป หลังจากออกพรรษาพระพุทธองค์ได้ส่งพระสงฆ์สาวกออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนหมู่มาก พระพุทธองค์จึงส่งพระสงฆ์สาวกทั้ง 60 รูปออกไปประกาศพระศาสนาด้วยพระดำรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย! เราได้พ้นแล้วจากบ่วงเครื่องรังรัดทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์แม้ท่านทั้งหลายก็เช่นกัน ท่านทั้งหลายจงเที่ยวไปในชนบท เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนเป็นอันมากต่างรูปต่างไป แต่ละทิศละทาง อย่าไปรวมกัน 2 รูป ในทางเดียวกัน จงแสดงธรรมประกาศพรหมจรรย์อันบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง สัตว์ทั้งหลายที่มีกิเลสบังปญญาจุลในจักขุน้อย มีอยู่ เพราะโทษที่ไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อมจากคุณที่จะฟังได้ฟังถึง แล้วผู้ตรัสธรรมจักมีขึ้นตามโดยลำดับ แม้เราก็จักไปยังอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรมเช่นกัน” (วัดป่ามหาชัย สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนครพนม แห่งที่ 2, 2567)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิโดยพระโสณเถระและพระอุตตรเถระ เชื่อกันว่าได้แก่ดินแดนที่เป็นจังหวัดนครปฐมในปัจจุบัน (พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตฺตญาณโณ), 2544, หน้า 162) ทำให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองมาโดยลำดับ พระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตของคนไทยและเป็นรากฐานสำคัญยิ่งต่อวัฒนธรรมประเพณีของไทย พระพุทธศาสนากับวิถีชีวิตของคนไทยจึงไม่สามารถที่จะแยกออกจากกันได้ อาจกล่าวได้ว่าวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชนบทไทยกับพุทธศาสนาเป็นของคู่กันเมื่อเป็นเช่นนี้พุทธศาสนิกชนทุกหมู่เหล่าจะต้องศึกษาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริงเพื่อนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาชีวิตอย่างเป็นรูปธรรม (ณรงค์ เสงี่ยมประชา, 2545, หน้า 35) วิธีการสอนและกุศโลบายต่างๆ จึงมีความจำเป็นในการสอน เพราะช่วยให้เป็นสื่อหรือเป็นอุปกรณ์ในการเรียนการสอน และเสริมให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างรวดเร็วและดีขึ้น การที่จะชี้ให้เห็นประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมหรือเสนอความคิดเห็น การแก้ไข ปรับปรุงในเรื่องต่างๆ ชักจูงโนมน้าวจิตใจประชาชนให้ประพฤติตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมให้เกิดความสงบสุขในสังคมนั้น ผู้สอน คือครูอาจารย์จะต้องเป็นกัลยาณมิตร เป็นผู้ชี้แนะที่ถูกต้องถ้าชี้ผิดๆ ก็อาจพาลไปในทางผิดได้ อย่างไรก็ตามบทบาทของผู้สอนอยู่ที่การชี้แนะแนวทางทำให้ผู้มีใช้เดินทางเองครูที่ทำแทนศิษย์เสียเองมิใช่กัลยาณมิตร การที่ผู้รับสาร ได้รับความรู้ข่าวสารหรือหลักพุทธธรรมที่ถูกต้องก็จะช่วยให้ผู้รับสารนั้นเกิดทัศนคติที่ถูกต้อง คือรู้จักมองสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นและสามารถจัดการกับสิ่งเหล่านั้นตามที่ควรจะเป็นให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนและแก่สังคมไม่ให้มองเห็นและจัดการสิ่งทั้งหลายตามอำนาจกิเลสตัณหา (พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2531, หน้า 6)

ประเทศไทยพระพุทธศาสนาถือว่ามีสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตของคนไทยมาทุกยุคทุกสมัย เมื่อเป็นเช่นนี้พระสงฆ์จึงมีความสำคัญที่จะทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการให้ความรู้และแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักคำสอนของพุทธศาสนา และพระสงฆ์ยังต้องรับผิดชอบต่อการบริหาร

กิจการคณะสงฆ์ พระสงฆ์จึงมีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งของพระพุทธศาสนา ตามเจตนารมณ์ของพระพุทธเจ้าที่ได้ตรัสกับพระภิกษุสงฆ์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มากเพื่ออนุเคราะห์โลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์พวกเธออย่าได้ไปทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้นงามในท่ามกลางงามในที่สุดจงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะครบบริสุทธิบริบูรณ์” (วิ. มหา. (ไทย) 4/32/40)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังมีการจัดการที่ต้องปรับปรุงตามหลักการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน และทำให้เหมาะสมกับสังคมยุคสมัยใหม่ ได้แก่ การปรับปรุงและพัฒนากระบวนการบริหารจัดการงานเผยแผ่ และการใช้ทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลาย โดยให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีสมัยใหม่และนวัตกรรมใหม่ๆ ประเด็นที่สำคัญคือการบริหารจัดการจะต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับชาวบ้าน ในโลกอนาคตเป็นโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่จะต้องมีการปรับตัวให้ทันกับเหตุการณ์โลกและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง เมื่อเป็นเช่นนี้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจำเป็นต้องปรับปรุงและพัฒนากระบวนการบริหารจัดการเผยแผ่ให้มีประสิทธิภาพ จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการวิจัยการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมสมัยใหม่ โดยการถอดบทเรียนวัดที่ประสบความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อเป็นรูปแบบให้กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับวัดอื่น และพระรูปอื่นที่ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะได้นำไปใช้ งานวิจัยนี้ผู้วิจัยทำการศึกษาวัดที่มีชื่อเสียงมีความโดดเด่นและมีพุทธศาสนิกชนจำนวนมากเข้าไปปฏิบัติธรรมและฟังธรรมที่วัด จำนวน 4 วัด และ 1 มูลนิธิ คือ 1) วัดป่าสุคะโต ตำบลท่ามะไฟหวาน อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ 2) วัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี 3) วัดป่านานาชาติ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี และ 4) วัดไตรสิกขาทลามลตารา ตำบลแพต อำเภอคำตากล้า จังหวัดสกลนคร 5) อาศรมชนะมาร (มูลนิธิ) อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมสมัยใหม่: กรณีศึกษาพระสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อให้ได้รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นอันจะเกิดเป็นประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนแก่ประเทศชาติ และแก่พระพุทธศาสนาสืบไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมสมัยใหม่
3. เพื่อเสนอรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมสมัยใหม่ของคณะสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลจากสัมภาษณ์เชิงลึกการสังเกตและการสนทนากลุ่ม

พื้นที่ทำวิจัย การเลือกพื้นที่วิจัยโดยการเลือกวัดที่มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ประสบความสำเร็จและเป็นวัดที่มีความโดดเด่น 4 วัด 1 มูลนิธิ คือ 1) วัดป่าสุคะโต ตำบลท่ามะไฟหวาน อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ 2) วัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี 3) วัดป่านานาชาติ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี และ 4) วัดไตรสิกขาทลามลตารา ตำบลแพต อำเภอคำตากล้า จังหวัดสกลนคร 5) อาศรมชนะมาร (มูลนิธิ) อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ 1) พระสงฆ์ จำนวน 5 รูป 2) นักวิชาการศาสนา จำนวน 5 คน 3) ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน 4) ประชาชนชาวบ้าน จำนวน 5 คน และ 5) ประชาชน จำนวน 10 คน รวมผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งสิ้น 30 รูป/คน

การสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 2) แบบสังเกต และ 3) แบบสนทนากลุ่ม ซึ่งมีกระบวนการสร้างเครื่องมือและหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัยดังนี้ (1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมสมัยใหม่ แล้วนำข้อมูลมาร่างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกตและแบบสนทนากลุ่ม (2) ร่างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกตและแบบสนทนากลุ่ม แล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและขอคำแนะนำ (3) แก้ไขแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกต และแบบสนทนากลุ่มตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา (4) นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกต และแบบสนทนากลุ่มที่แก้ไขตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา แล้วนำไปเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา ภาษาและระเบียบวิธี จำนวน 5 คน (5) นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกต และแบบสนทนากลุ่มของผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 คนไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาอีกครั้งเพื่อขอคำแนะนำ (6) แก้ไขแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกต และแบบสนทนากลุ่มตามอาจารย์ที่ปรึกษาเสนอแนะ แล้วจัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกต และแบบสนทนากลุ่มฉบับสมบูรณ์แล้วนำไปเก็บข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และการสนทนากลุ่ม โดยการนำหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัยแจ้งผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พร้อมแจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัย และนัดวันเวลาในการเก็บข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และการสนทนากลุ่ม หลังจากนั้นนำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูล แล้วนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่จึงทำการตีความ แล้ววิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

4. สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมสมัยใหม่: กรณีศึกษาพระสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งแรก เริ่มขึ้นหลังจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงพิจารณาถึงธรรมที่พุทธองค์ตรัสรู้ซึ่งเป็นธรรมอันลึกซึ้ง ยากแก่การเข้าถึงต้องอาศัยผู้ที่มีปัญญาจึงจะสามารถบรรลุธรรมได้ เมื่อเป็นเช่นนี้พระพุทธองค์จึงทรงพิจารณาหาผู้ที่มีปัญญาสามารถที่จะรู้ธรรมได้ พุทธองค์ทรงดำริหาคนที่ควรจะได้รับเทศนาครั้งแรก ได้ทรงปรารภถึงอาฬารดาบส และอุทกดาบส ท่านทั้งสองนี้มีปัญญา มีกิเลสเบาบางสามารถจะรู้ธรรมได้ฉับพลัน แต่ท่านทั้งสองได้สิ้นชีพเสียแล้ว หลังจากนั้นพุทธองค์ทรงระลึกถึงปัญจวัคคีย์ว่า เป็นผู้มัวอุปนิสัยในอนาถาธรรมและเป็นผู้ที่มีอุปการะแก่พระองค์เมื่อครั้งทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา ครั้นทรงกำหนดแนในพระทัยว่าจะแสดงธรรมแก่ปัญจวัคคีย์ก่อนเมื่อเวลาเช้าวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 8 พระพุทธองค์ทรงทำภารกิจเสร็จแล้วจึงเสด็จไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี ซึ่งเป็นที่อยู่ของปัญจวัคคีย์ แล้วจึงเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์ในวันอาสาฬหบูชาซึ่งเป็นวันที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประกาศพระพุทธศาสนาเป็นครั้งแรก โดยแสดงปฐมเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์ ได้แก่ อัญญาโกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ จนอัญญาโกณฑัญญะ ได้บรรลุธรรมและขอบวชเป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา สำหรับธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ปัญจวัคคีย์ เรียกว่า “ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร” แปลว่า พระสูตรแห่งการหมุนวงล้อธรรม หลังจากเทศนากัณฑ์แรกที่พระองค์ทรงแสดงจบลง อัญญาโกณฑัญญะ ได้ดวงตาเห็นธรรม สำเร็จเป็นพระโสดาบัน จึงขออุปสมบทเป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้อุปสมบทให้ด้วยวิธี “เอหิภิกขุอุปสัมปทา” หลังจากนั้นพระอัญญาโกณฑัญญะ จึงได้เป็นพระอรหันต์องค์แรกในพระพุทธศาสนา ต่อมา วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ ได้ดวงตาเห็นธรรม และได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุตามลำดับ

การจำพรรษาแรกของพุทธองค์ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ซึ่งพุทธองค์ทรงประกาศหรือเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพรรษาแรกได้สาวกจำนวน 60 รูป ในพรรษาแรกจึงมีพระภิกษุเกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาจำนวน 61 รูป (รวมพระพุทธเจ้าด้วย) หลังจากออกพรรษาพระพุทธองค์ทรงเรียกประชุมสงฆ์และได้ส่งพระสงฆ์สาวกออกไปประกาศพระพุทธศาสนาครั้งแรกจำนวน 60 รูป รวมพระพุทธเจ้าด้วยเป็นจำนวน 61 รูป แบ่งออกเป็น 61 สาย โดยออกไปประกาศพระพุทธศาสนาสายละคน ด้วยวิธีการจาริกไปในที่ต่างๆ เพื่อสั่งสอนสัตว์ทั้งหลายผู้ที่มีกิเลสเบาบางจะได้เข้าถึงธรรม ส่วนพุทธองค์ก็จาริกไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรมโปรดชฎิลสามพี่น้อง

2. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมสมัยใหม่ ผู้วิจัยได้ถอดบทเรียนรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์จำนวน 4 วัด และ 1 มูลนิธิ ดังนี้

2.1 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดป่าสุคะโต ตำบลท่ามะไฟหวาน อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ มีดังนี้ (1) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบการพัฒนาสังคม เริ่มจากหลวงพ่อดำเขียน สุวณฺโณ ท่านได้สร้างอาศิพให้กับชุมชน โดยให้ชุมชนพึ่งพาตนเองและสอนให้คนห่างไกลยาเสพติด ทำให้ชาวบ้านผู้ที่ไม่เข้ากินคำไม่มีอาศิพ ท่านได้สร้างอาศิพให้กับชุมชนเพื่อให้ชุมชนอยู่ดีกันดี (2) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบการอนุรักษ์ป่า ฟื้นฟูป่า สร้างแหล่งน้ำ และอนุรักษ์แหล่งน้ำ โดยท่านพาชุมชนปลูกป่า พาชุมชนอนุรักษ์ป่าและฟื้นฟูสภาพป่าในบริเวณวัดป่าสุคะโต หลังจากนั้นได้หลวงพ่อบุญธรรม สานต่อเจตนารมณ์ของหลวงพ่อดำเขียน ณ ปัจจุบันนี้ได้มีพระไพศาล วิสาโล ได้สานต่อในการพาชุมชนรักษาฟื้นฟูป่า สร้างแหล่งน้ำและอนุรักษ์แหล่งน้ำ (3) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบของการตั้งสถาบันสติปัญญา หลวงพ่อดำเขียนกล่าวว่า “จะมาปฏิบัติธรรมที่สุคะโตไม่ต้องเตรียมอะไร ตั้งต้นจากศรัทธา เชื่อว่าทำดี ดี ทำชั่ว ชั่ว ที่นี้เป็นที่ทำความดี ที่ละความชั่ว เราจะเป็นเพื่อนที่ดี เป็นมิตรที่ดี ไม่พาลลงโทษลงทาง ไม่ต้องเตรียมอะไรแต่ต้องมีศรัทธา ไม่ต้องขออนุญาตจากใคร มาได้เลย ขอให้ที่นี่เป็นบ้านของเรา มาถึงแล้วก็ไปสำนักงานลงทะเบียนอย่างองอาจว่าจะมาอยู่ที่นี่ กี่วัน กี่เดือน กี่ปี หรือไม่มีกำหนด ถ้ามีคำถามว่า “มาได้ยังไง” ให้บอกว่า “รู้จักหลวงพ่อดำเขียน” เท่านั้นก็พอแล้ว มาเถอะ มีข้าวให้กิน มีที่ให้อยู่ ไม่ทอดทิ้ง (4) เผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปของวิชาการ โดยการเขียนหนังสือ และบรรยายธรรมตามสถานศึกษา พระอาจารย์ไพศาล วิสาโล เป็นพระนักปฏิบัติ พระนักวิชาการ และพระนักพัฒนารุ่นใหม่ ท่านทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหลายรูปแบบตามความเหมาะสมกับกาล เวลา สถานที่ และบุคคล ว่าบุคคลไหนเหมาะสำหรับที่จะเผยแผ่ อย่างเช่น ชาวบ้านผู้ที่ไม่เข้ากินคำไม่มีอาศิพท่านก็สร้างอาศิพให้กับชุมชนเพื่อให้ชุมชนอยู่ดีกันดี เมื่อคนอยู่ดีกันดีเขาก็จะเข้าวัดปฏิบัติธรรมและมีการทำบุญส่วนนักวิชาการ นักธุรกิจที่ไม่ค่อยมีเวลาเข้าวัดและไม่ค่อยมีเวลาปฏิบัติธรรมท่านก็เขียนหนังสือให้อ่านโดยการพิมพ์เป็นวิทยาทาน ส่วนนักเรียนนักศึกษา ท่านก็ออกไปบรรยายธรรมตามโรงเรียนตามมหาวิทยาลัย

2.2 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี มีดังนี้ (1) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการขยายสาขาทั้งในประเทศและต่างประเทศ วัดหนองป่าพงได้กลายมาเป็นต้นแบบของวัดป่ากว่า 100 แห่งในประเทศไทย และอีกหลายประเทศทั่วโลก เช่น ประเทศออสเตรเลีย ฝรั่งเศส แคนาดา เยอรมัน อิตาลี มาเลเซีย นิวซีแลนด์ สวิสเซอร์แลนด์ อังกฤษ สหรัฐอเมริกา พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) เป็นตัวอย่างของพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ โดยการเน้นความเรียบง่าย ใกล้ชิดธรรมชาติ ไม่ฟุ้งเฟ้อหรือสะสม คงความเป็นพุทธ คือ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน อย่างแท้จริง (2) การสอนอาศิพให้กับชุมชน เช่น สร้างอาศิพให้กับชุมชน การสร้างแหล่งน้ำ การปลูกพืช และการเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น (3) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการการสอนแบบพาทำหรือทำให้ดู (Learning by doing)

2.3 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดป่านานาชาติ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยการแนะนำชีวิตบรรพชิตให้ชาวต่างชาติ และให้การศึกษาด้านศาสนา

พุทธแก่ญาติโยมชาวต่างชาติ ไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยว นักการศาสนา ผู้มาแวะเยี่ยมเยือน ผู้ที่มีความสนใจด้านการวิปัสสนากรรมฐาน ปฏิบัติธรรม ภาวนา นั่งสมาธิ โดยผู้สนใจสามารถเข้าพักในวัดได้ 3 วัน 1 สัปดาห์ หรือมากกว่านั้นตามความสนใจของแต่ละบุคคล และตามข้อกำหนดในกฎระเบียบการเข้าพักของวัด ซึ่งระหว่างที่พักอยู่ในวัดต้องนั่งขำหมัขำ ถือศีลแปด ประพฤติพรหมจรรย์ ทานอาหารมือเดียว และในแต่ละวันก็จะมีตารางกิจกรรมต่างๆ ให้ทำควบคู่ไปกับการศึกษาพระธรรมวินัย รับการอบรมกรรมฐาน ฟังพระธรรมเทศนาและการสนทนาธรรม แลกเปลี่ยนความคิดความเห็น

ด้านวิชาการ โดยทางวัดป่านานาชาติจัดทำหนังสือธรรม แปลคัมภีร์พุทธศาสนาเป็นภาษาอังกฤษ พิมพ์เผยแพร่ออกไปสู่ระดับสากล รวมถึงบทเรียนธรรมศึกษาเป็นภาษาอังกฤษ เพื่อใช้ในการสอนพระปริยัติธรรมเบื้องต้นแก่พระภิกษุสามเณรชาวต่างชาติ ตามปกติวัดป่านานาชาติยังเป็นสถานที่สำหรับให้นักเรียน นักศึกษา ชาวบ้าน บุคคลทั่วไป ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ที่มีความสนใจในพระพุทธศาสนา ได้สดับฟังพระธรรมเทศนารักษาศีลปฏิบัติธรรม และสนทนาธรรมโดยตลอดเรื่อยมา พร้อมทั้งมีการจัดห้องสมุดทางพระพุทธศาสนา วัดป่านานาชาติยึดเอาพระวินัยเป็นแม่แบบในการปฏิบัติข้อวัตรต่างๆ เป็นหลัก จึงให้ความสำคัญในการแนะนำข้อวินัยบัญญัติต่อผู้ที่ต้องการลงเข้ามาศึกษาเรียนรู้แบบชีวิตในผ้าเหลืองตั้งแต่แรก และเน้นการอบรมศึกษาด้านพระวินัยสำหรับเหล่าพระสงฆ์ที่บวชแล้ว ทางวัดได้จัดหลักสูตรการเรียนพระวินัยเป็นภาษาอังกฤษขึ้น ที่มีการร่วมกันศึกษาอภิปรายและแลกเปลี่ยนความเข้าใจอย่างละเอียด โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงเวลาสามเดือนในพรรษาทุกๆ ปี

ด้านการสาธารณสงเคราะห์ วัดป่านานาชาติสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาให้กับ นักเรียน โรงเรียน สถานศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม อีกทั้งให้การสนับสนุนด้านงบประมาณกับหน่วยงานราชการต่างๆ เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โรงพยาบาล มูลนิธิ กองทุนต่างๆ วัดอื่นๆ นอกเหนือจากสายวัดป่า โดยต่อเนื่องเรื่อยมา การปฏิบัติดังนี้เป็นการถ่ายทอดสืบต่อซึ่งข้อวัตรปฏิบัติปฏิบัติปฏิบัติของหลวงปู่ชาเอาไว้ในฐานะที่วัดป่านานาชาติเป็นวัดสายวัดป่า ทางวัดให้ความสำคัญมากในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาก ทั้งวัดป่านานาชาติและสำนักสาขาทั้งสองซึ่งอยู่ในอุทยานแห่งชาติจึงมีความร่มรื่นและเต็มไปด้วยไม้ยืนต้นหลากหลายพรรณ

2.4 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดไตรสิกขาทลามลตารา ตำบลแพต อำเภอคำตาก้า จังหวัดสกลนคร มีดังนี้ 1) โครงการปฏิบัติธรรมที่ไตรสิกขาทลามลตาราม พระอาจารย์สมภพ โชติปัญโญ ท่านเป็นพระนักปฏิบัติ พระนักเทศน์ พระนักปราชญ์ ท่านได้เริ่มการประกาศตนเองในการเป็นผู้นำปฏิบัติ และเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างจริงจัง โดยท่านยอมทิ้งความสุข ความสบายที่ได้รับอย่างพร้อมพร้อมในชีวิตฆราวาสโดยไม่มี ความอาลัยในสิ่งเหล่านั้น หันหลังให้กับโลกที่เต็มไปด้วยกิเลส ตัณหา อย่างไม่ทอดทิ้ง ด้วยปณิธานที่มุ่งมั่นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 2) โครงการปฏิบัติธรรมสัญจร พระอาจารย์สมภพ ท่านได้จัดทำโครงการออกไปจัดปฏิบัติธรรมตามหมู่บ้านต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวก

สะดวกให้กับพุทธศาสนิกชนได้เข้าถึงธรรม และ 3) การเผยแพร่พระพุทธศาสนาโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ คือการจัดรายการธรรมทางวิทยุและบันทึกเทป ซึ่งส่วนมากจะเป็นการเทศนาแล้วบันทึกเสียงไว้ในเทปกาลวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาของชาติ และปาฐกถาในหน่วยงานราชการต่างๆ ที่รวบรวมได้จำนวน 417 เรื่อง รายการเรื่องที่พระอาจารย์สมภพ แสดงธรรมเทศนาและได้บันทึกเสียงรวบรวมได้เป็นเรื่องเป็นหัวข้อจำนวน 417 เรื่อง

2.5 การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของอาศรมชนะมาร (มูลนิธิ) อำเภอบางช่อง จังหวัดนครราชสีมา การดำเนินงานด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของอาศรมชนะมาร มีลักษณะหลากหลายที่ครอบคลุมทั้งในมิติของการศึกษา การพัฒนาจิตใจ และการใช้สื่อสมัยใหม่ในการสื่อสารหลักธรรมคำสอน โดยสามารถจำแนกออกเป็น 3 แนวทางหลัก ดังนี้ 1) การสร้างธรรมทายาท โดยให้การสนับสนุนทางการศึกษาแก่นักเรียนที่มีผลการเรียนดีและมีความประพฤติเรียบร้อย ถือเป็นการวางรากฐานทางคุณธรรมแก่เยาวชน ซึ่งเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาในระยะยาวผ่านการบ่มเพาะจิตใจของเยาวชนรุ่นใหม่ 2) การจัดตั้งมูลนิธิปัญญาประทีป เพื่อเป็นองค์กรหลักในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ มูลนิธิดังกล่าวก่อตั้งขึ้นโดยความร่วมมือของผู้บริหารโรงเรียนทอสี คณะครู ผู้ปกครอง และศิษยานุศิษย์ของพระอาจารย์ชยสาโร ได้รับการรับรองจากกระทรวงมหาดไทยให้เป็นนิติบุคคล เลขที่ทะเบียน กท. 1405 ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2551 โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ ได้แก่ (1) สนับสนุนการพัฒนาสถาบันการศึกษาที่ดำเนินการตามระบบไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) แห่งพระพุทธศาสนา (2) เผยแผ่หลักธรรมคำสอนผ่านกิจกรรมอบรมและการปฏิบัติธรรม รวมถึงจัดทำสื่อธรรมะในรูปแบบต่างๆ เพื่อแจกจ่ายเป็นธรรมทาน (3) ส่งเสริมความเข้าใจเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม สนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน และการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (4) สร้างความร่วมมือกับองค์กรสาธารณกุศลอื่นๆ เพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ และ 3) การใช้สื่อสารสนเทศสมัยใหม่ในการเผยแพร่ธรรมะ ผ่านรายการโทรทัศน์ เช่น รายการ สุขทุกวัน 7 วัน 7 กุรุ ทางช่อง Amarin TV ช่อง YouTube และ Facebook โดยพระอาจารย์ชยสาโรได้เมตตาอนุญาตให้คณะศิษยานุศิษย์จัดทำและดูแลเว็บไซต์ของมูลนิธิปัญญาประทีป เพื่อเผยแพร่ธรรมะในรูปแบบของสื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปสามารถดาวน์โหลดเนื้อหาเพื่อศึกษาเรียนรู้ได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย อย่างไรก็ตาม หากมีหน่วยงานประสงค์จะนำสื่อจากเว็บไซต์ไปเผยแพร่ในเชิงสาธารณะ ต้องได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากทางมูลนิธีก่อน แนวทางดังกล่าวสะท้อนถึงความพยายามของอาศรมชนะมารในการประยุกต์ใช้แนวคิดพระพุทธธรรมร่วมกับนวัตกรรมสมัยใหม่และการบริหารจัดการอย่างมีระบบ เพื่อให้การเผยแพร่พระพุทธศาสนาเข้าถึงประชาชนได้อย่างกว้างขวางและยั่งยืน

3. รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมสมัยใหม่ของคณะสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากผลการศึกษา ผู้วิจัยได้เสนอรูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาออกเป็น 4 รูปแบบหลัก ซึ่งครอบคลุม

ทั้งมิติทางสังคม วัฒนธรรม การสื่อสาร และการสงเคราะห์ โดยสามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ 1) รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงพัฒนาชุมชนเป็นการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยมีแนวทางสำคัญดังนี้ (1) การดำเนินโครงการพัฒนาชุมชน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เช่น การส่งเสริมอาชีพที่สุจริต การหลีกเลี่ยงอบายมุข การอนุรักษ์ป่าและแหล่งน้ำ และการสร้างความตระหนักในหลักเศรษฐกิจพอเพียง (2) การอบรมคุณธรรมจริยธรรมเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยยึดหลักธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต (3) การให้การศึกษาด้านพระพุทธศาสนา โดยมุ่งเน้นการอบรมและเผยแผ่หลักธรรมที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน 2) รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงวัฒนธรรมประเพณีเป็นการเชื่อมโยงพระพุทธศาสนากับวิถีวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อธำรงรักษาความศรัทธาและส่งเสริมคุณธรรม โดยมีลักษณะการดำเนินงาน ดังนี้ (1) การจัดโครงการปฏิบัติธรรม ทั้งภายในวัดและในสถานที่อื่น ๆ เพื่อให้ประชาชนได้เข้าถึงการฝึกฝนจิตใจ (2) การจัดกิจกรรมบูชาคุณและสืบสานปณิธานของครูบาอาจารย์ โดยส่งเสริมให้ประชาชนมีจิตสำนึกแห่งความกตัญญู (3) การส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและยึดมั่นในหลักธรรมอย่างต่อเนื่อง 3) รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงการสื่อสารเน้นการถ่ายทอดหลักธรรมผ่านกระบวนการสื่อสารที่หลากหลายและเข้าถึงง่าย ดังนี้ (1) การสอนธรรมที่ประกอบด้วยเมตตาธรรม โดยยึดพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง เพื่อช่วยให้ผู้คนหลุดพ้นจากความทุกข์ (2) การสื่อสารเพื่อสร้างแรงจูงใจและโน้มน้าวจิตใจให้เกิดการตื่นรู้และใฝ่ธรรม (3) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ เช่น สื่อโทรทัศน์ YouTube และ Facebook 4) รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงการสงเคราะห์มุ่งเน้นการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนในด้านต่างๆ เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตและการเข้าถึงธรรมะ ได้แก่ (1) การมอบทุนการศึกษาให้แก่เยาวชนที่มีความประพฤติดีและผลการเรียนดี (2) การแจกจ่ายธรรมทาน เช่น หนังสือธรรมะ หรือสื่อธรรมะให้แก่ผู้สนใจโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย (3) การส่งเสริมให้ประชาชนดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อความยั่งยืนทั้งทางเศรษฐกิจและจิตใจ (4) การประสานความร่วมมือกับองค์กรการกุศลในการจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เพื่อขยายผลการเผยแผ่ในระดับชุมชนและสังคม

รูปแบบทั้ง 4 นี้สะท้อนถึงการบูรณาการหลักพระพุทธศาสนาเข้ากับชีวิตประจำวัน และบริบทสังคมร่วมสมัยอย่างสมดุล มีทั้งการพัฒนาทางวัตถุและจิตใจ การธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม และการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเผยแผ่อย่างมีประสิทธิภาพ

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมสมัยใหม่: กรณีศึกษาพระสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยได้พิจารณาประเด็นค้นพบมาอภิปรายผลดังนี้

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พบว่า พุทธองค์ได้นำหลักธรรมที่พุทธเจ้าตรัสรู้ไปสั่งสอนสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ โดยเริ่มจากพุทธเจ้าแสดงธรรมครั้งแรกแก่ปัญจวัคคีย์ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน จนมีพระภิกษุสงฆ์เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา หลังதாகออกพรรษาพระพุทธเจ้าส่งสาวกออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งแรก 60 รูป การเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งพระพุทธรองค์และเหล่าสาวกต่างก็ได้้นำหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าได้จากการตรัสรู้ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่ออนุเคราะห์และเพื่อประโยชน์สุขของมหาชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกรกต ชำนาญจิต, เกษมชาติ นเรศเสนีย์ และภิกษุศักดิ์ กัลยาณมิตร (2556, หน้า 55-56) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก พบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีต มีเป้าหมายที่ชัดเจนคือเพื่อประโยชน์สุขแก่เวไนยสัตว์ทั้งหลาย และเพื่อให้เวไนยสัตว์ทั้งหลายได้บรรลุธรรมผลและนิพพาน สำหรับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีตนั้น มีทั้งเชิงรับและเชิงรุก ส่วนวิธีการเผยแผ่ของพระพุทธรองค์ทรงมีพุทธวิธีการเผยแผ่หลายแบบ ซึ่งพระองค์ทรงประยุกต์วิธีการเผยแผ่ให้เข้ากับบุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งรูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีตล้วนมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จทั้งสิ้น

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมสมัยใหม่ พบว่ามีหลายวิธีการและหลายรูปแบบที่พระสงฆ์เลือกใช้เพื่อให้เกิดความเหมาะสม ความทันสมัย และเพื่อเป็นทางเลือกสำหรับบุคคลที่ต้องการรู้ธรรม เช่น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปของหนังสือ บทความ การเทศน์ การอบรมสั่งสอน การบรรยายธรรม การเผยแผ่ผ่านทางโทรทัศน์ ยูทูบ เว็บไซต์ และการเผยแผ่ในรูปสังคมสงเคราะห์ โดยการสร้างอาชีพ ปลุกป่า สร้างแหล่งน้ำ สร้างชุมชนสันติ สร้างศูนย์ปฏิบัติธรรม เป็นต้น โดยมีเป้าหมายการเผยแผ่เพื่อมุ่งเน้นให้พุทธศาสนิกชนมีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องและสามารถนำไปปฏิบัติเพื่อให้นำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข ซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์ของการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยครั้งพุทธกาลตามที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับงานวิจัยของกรกต ชำนาญจิต, เกษมชาติ นเรศเสนีย์ และภิกษุศักดิ์ กัลยาณมิตร (2556, หน้า 55-56) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก พบว่า รูปแบบการเผยแผ่นั้นในปัจจุบันเป็นแบบเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ ส่วนวิธีการเผยแผ่นั้นขึ้นอยู่กับความสามารถและเชี่ยวชาญของผู้เผยแผ่ซึ่งมีวิธีการเทศนาธรรมปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สนทนาธรรม การสอนกรรมฐาน และการสอนแบบประยุกต์โดยยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระสงฆ์ไทย มีเป้าหมาย 3 ด้าน คือ 1) ด้านการศึกษา เป็นการศึกษาเรื่องไตรสิกขา 2) ด้านศาสนา คือ การเรียนรู้และเข้าใจศาสนพิธีต่างๆ ของพระพุทธศาสนา 3) ด้านวัฒนธรรม คือการตระหนักถึงคุณค่าทางประเพณีและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา สำหรับรูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นต้องเป็นแบบเชิงรุกโดยผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา แต่ละท่านต้องประยุกต์ความถนัดของตนให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ตามยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก อันประกอบด้วยยุทธศาสตร์ 4 ด้าน คือ 1) ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่าย โดยใช้ความร่วมมือ

จากทุกองค์การที่เกี่ยวข้อง 2) ยุทธศาสตร์การขยายพลัง โดยสนธิความสามารถของกลุ่มพุทธศาสนิกชน ต่างๆ ให้เกิดพลัง 3) ยุทธศาสตร์การปลูกฝังศรัทธา กระทำโดยพัฒนาแบบการปฏิบัติในการเข้าถึงหลัก ธรรมอย่างถูกต้อง 4) ยุทธศาสตร์การแสวงหาความหลุดพ้นกระทำโดยมุ่งเน้นปฏิบัติต่อกลุ่มพุทธศาสนิกชน ที่เหมาะสมเพื่อหลุดพ้นทุกข์อย่างแท้จริง ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สามารถใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ ของคณะสงฆ์ เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกต่อไป และสอดคล้องกับงานวิจัยพระครูญาณเพชรรัตน์ (เทวินทร์ ปิยะทสสี) (2557, หน้า 80-91) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก พบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ทันกับการ เปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาควรมียุทธศาสตร์ด้วยการวิเคราะห์แบบสวอท (SWOT Analysis) การใช้ทฤษฎี 4 ส. ได้แก่ สัททิสสนา-แจ่มแจ้ง สมาทปนา-จงใจ สมุเตชนา-แก้แล้วกล้า สัมปหังสนา-ร่าเริง และหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ได้แก่ เป็นที่รักเป็นที่เคารพ เป็นที่ยกย่อง รู้จักชี้แจง เป็น ผู้อดทน พูดด้วยคำลึกลับศึกษาซึ่งได้ ไม่ชกนในการเลื่อมร่วมทั้งการสร้างความเชื่อขยายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

- 1.1 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องรักษาเจตนารมณ์ของพระพุทธเจ้า เหมือนครั้งพระพุทธ องค์ส่งพระสงฆ์สาวกไปเผยแผ่พระพุทธครั้งแรก คือเพื่ออนุเคราะห์แก่สัตว์โลก เพื่อความสุขของมหาชน
- 1.2 การแสดงธรรมแต่ละครั้งต้องมีการวิเคราะห์ผู้ฟังก่อนแล้วจึงเลือกธรรมให้เหมาะสมกับผู้ฟัง
- 1.3 เทคนิควิธีการแสดงธรรมและการใช้สื่อต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับผู้ฟังและทันสมัย

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

คณะสงฆ์ไทยควรกำหนดนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ชัดเจน โดยการกำหนดรูปแบบ เทคนิค วิธีการและการใช้สื่อในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้พระสงฆ์ได้ใช้เป็น แนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมสมัยใหม่: กรณีศึกษาพระสงฆ์ในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้ได้องค์ความรู้จากการวิจัย คือยุคสังคมสมัยใหม่ซึ่งเป็นยุคที่มีการดิ้นรนขวานขวาย ในสังคมที่มีการบีบคั้น ซึ่งแต่ละคนต่างก็มีเวลาน้อยที่จะเข้าวัดฟังธรรม เมื่อเป็นเช่นนี้จึงเป็นหน้าที่ของพระ สงฆ์ที่จะต้องออกแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เข้ากับคนในสังคมปัจจุบัน ซึ่งในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ ลงพื้นที่ในการศึกษาถอดบทเรียนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงสามารถสรุปรูปแบบที่เหมาะสมกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน 4 รูปแบบ ดังนี้ 1) การ

เผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบพัฒนาชุมชน เช่น พาชุมชนปลูกป่า อนุรักษ์แหล่งน้ำ สร้างอาชีพในชุมชน เป็นต้น 2) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบวัฒนธรรมประเพณี เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีการแสดงธรรม รักษาศีลอุโบสถและปฏิบัติธรรม เป็นต้น 3) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบการสื่อสารเชิงพุทธ เช่น การออกไปอบรมธรรมตามสถานที่ต่างๆ 4) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบการสังเคราะห์ เช่น ให้ทุนการศึกษา สร้างสถานที่ศึกษา เป็นต้น ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กรกต ชวบัณฑิต, เกษมชาติ นเรศเสนีย์ และภิกษุดี กัลยาณมิตร. (2556). ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 7(2), 55-56. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JournalGradVRU/article/view/31385/26963>
- กองบริหารงานทรัพยากรบุคคล. (2567). *วันอาสาฬหบูชา*. เข้าถึงได้จาก https://www.doe.go.th/prd/hrad/custom/param/site/138/cat/40/sub/0/pull/detail/view/detail/object_id/1086
- ณรงค์ เส้งประชา. (2545). *วิถีไทย*. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์.
- พระครูญาณเพชรรัตน์ (เทวินทร์ ปิยะทสฺสี). (2557). ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 2(2), 80-91. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/76535/61489>

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2544). *พุทธวิธีในการสอน*. กรุงเทพฯ: การศาสนา.

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ). (2544). *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2531). *เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วัดป่ามหาชัย สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนครพนม แห่งที่ 2. (2567). *วันอาสาฬหบูชา*. เข้าถึงได้จาก <http://www.watpamahachai.net/Buddha/Buddha5.htm>

